

суб'єктності, конституційної ідентичності та прав людини. Оборонна функція демократичної держави є легітимною лише за умови дотримання верховенства права, прав людини, міжнародного гуманітарного права та демократичного цивільного контролю.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про оборону України : Закон України від 06 грудня 1991 р. № 1932-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

Гаврилюк Павло Тарасович,

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ;

Ценов Дмитро Дмитрович,

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник:

професор кафедри теорії, історії та філософії права Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

Дорошук Ніна Олександрівна

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Питання державного суверенітету займає центральне місце в українській правовій та політичній думці протягом кількох століть, оскільки історичний розвиток української державності тривалий час відбувався в умовах зовнішньополітичного тиску, боротьби за незалежність та необхідності захисту національної самобутності. У зв'язку з цим категорія суверенітету в українській правовій думці

формувався не лише як абстрактна теоретична конструкція, а передусім як практична проблема збереження державності, територіальної цілісності та політичної незалежності в умовах постійних безпекових викликів. Від перших спроб конституційного закріплення засад суверенної держави у добу Гетьманщини – і до сучасної конституційної моделі, сформованої у 1996 році, – Україна послідовно виробляла власну філософію верховної, самостійної та незалежної державної влади.

Категорія «державний суверенітет» означає юридичну властивість, що характеризує верховенство, єдність та неподільність державної влади всередині країни та її незалежність на міжнародній арені, правову, політичну, економічну, соціальну самостійність [1, с. 115]. Ідею суверенітету держави в Україні неможливо розглядати у відриві від її правових витоків – козацької державно-правової традиції, що сформувалась у XVII–XVIII ст. Разом із тим українська державність козацько-гетьманської доби функціонувала в умовах постійних зовнішніх безпекових загроз, зумовлених геополітичним суперництвом між Річчю Посполитою, Московським царством та Османською імперією. Унаслідок цього проблема забезпечення суверенітету була нерозривно пов'язана із питаннями воєнної безпеки, дипломатичного маневрування та збереження внутрішньої політичної єдності.

Особливе місце у цьому контексті посідає Конституція Пилипа Орлика 1710 року – «Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорозьким». Цей документ є першим на офіційному сайті Верховної Ради України у підрозділі «Конституційний процес в Україні» [цит. за 2, с. 53]. На думку дослідника А. Ковалю, зазначений нормативно-правовий акт є першим українським конституційним проєктом модерного типу, у якому простежуються елементи демократичної організації державної влади, зокрема принцип виборності органів управління, розмежування владних повноважень та формування механізмів контролю у системі державного управління [2, с. 53].

Уперше в Гетьманщині на законодавчому рівні було закріплено обмеження влади гетьмана та передбачено виборний представницький орган – Генеральну раду як своєрідний парламент. Ці положення є унікальними: аналогів у тогочасному законодавстві Європи та світу не існувало.

Вивчення козацької державності свідчить про те, що джерелом влади і захисником суверенітету держави в Гетьманщині були передусім представники козацького стану, а сама вона поєднувала риси республіканського і авторитарного ладу [3, с. 49]. Водночас зовнішньополітична доктрина Гетьманщини, що характеризувалася полівасалітетною політикою, була спрямована на збереження козацького суверенітету в умовах тиску з боку сусідніх держав. Саме ця традиція пошуку балансу між збереженням внутрішнього суверенітету та зовнішньополітичними реаліями лягла в основу пізніших конституційних актів.

Практична реалізація української концепції державного суверенітету відбулася в період Української революції 1917–1921 рр. Проголошення Української Народної Республіки стало спробою утвердження незалежної української держави на основі принципів народного представництва та національного суверенітету. Універсали Української Центральної Ради відобразили еволюцію української державницької ідеї – від автономії до повної незалежності, закріпленої Конституцією УНР 1918 р. Водночас відсутність ефективної системи безпеки, політична нестабільність та зовнішня агресія з боку більшовицької Росії стали чинниками втрати державності.

Правонаступність цієї традиції виявилась у XX столітті. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. проголосила Українську РСР самостійною у вирішенні будь-яких питань свого державного життя, де державна влада здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову. Відтак у 1990 р. Верховна Рада УРСР проголосила державний суверенітет України «як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах» [4].

Конституція України 1996 р. закріпила сучасну модель суверенітету. Відповідно до ст. 1, Україна є суверенною і незалежною, унітарною, демократичною, соціальною, правовою державою; за ст. 5 – носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ [5].

Принципово важливим є конституційний зв'язок між суверенітетом і територіальною цілісністю. Відповідно до статті 2 Конституції України, суверенітет поширюється на всю її територію; за статтею 17 – захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [5]. Як зазначають М. Костицький та

Н. Кушакова-Костицька, територіальна цілісність держави безпосередньо впливає із змісту державного суверенітету та виступає однією з основних форм його практичної реалізації. Водночас безпека народу розглядається дослідниками як комплексна система заходів, спрямованих на виявлення, попередження та нейтралізацію загроз, що можуть посягати на суверенітет держави, її територіальну єдність, політичну систему, суспільну стабільність, національну ідентичність і культурні основи суспільного розвитку. [6, с. 4].

Збройна агресія Росії проти України, що розпочалася у 2014 р. і набула масштабів повномасштабного вторгнення у 2022 р., поставила принципи суверенітету, територіальної цілісності і національної безпеки в центр конституційно-правового та міжнародно-правового дискурсу. Норми Конституції сьогодні проходять перевірку на життєздатність, від них залежить існування держави. Український досвід продемонстрував, що ефективна реалізація суверенітету безпосередньо залежить від здатності держави забезпечувати обороноздатність, стійкість державних інституцій, національну єдність та функціонування правового режиму національної безпеки.

Отже, філософія державного суверенітету в українській правовій традиції пройшла тривалий шлях: від природно-правових ідей Конституції Пилипа Орлика 1710 р., через Конституцію УНР, Декларацію про державний суверенітет 1990 р. – до Конституції 1996 р. Історико-правовий розвиток української політико-правової традиції свідчить, що проблема суверенітету впродовж століть була нерозривно пов'язана із питаннями національної безпеки та збереження державності. Український історичний досвід демонструє, що в умовах зовнішніх загроз суверенітет виступає не лише юридичною характеристикою держави, але й ключовою умовою існування нації, функціонування правової системи та забезпечення суспільної стабільності.

Список використаних джерел

1. Пархоменко Н. М. Суверенітет держави: соціально-політична сутність та юридичний зміст. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2011. Вип. 14. С. 113–121. URL: <https://www.chasopys.law.npu.kiev.ua/archive/14/20.pdf>

2. Коваль А. «Конституція Пилипа Орлика» (05.04.1710 р.) – цінна пам'ятка в історії розвитку українського та європейського конституціоналізму. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 3. С. 52–62. URL: <https://www.constjournal.com/wp->

content/uploads/issues/2017-3/pdfs/5-andrii-koval-konstytutsiia-pylypa-orlyka-05041710-pakty-konstytutsii-abo-dohovory-postanovy-prav.pdf

3. Смолій В. А., Степанков В. С. та ін. Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура. Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. 671 с. URL: <https://archive.org/details/cossack-hetmanate/page/48/mode/2up>

4. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1990. № 31. ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>

6. Костицький М. В., Кушакова-Костицька Н. Захист державного суверенітету, територіальної цілісності і безпеки народу в епоху глобалізації. *Захист суверенітету, територіальної цілісності і національної безпеки як спільна справа держави та Українського народу* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 берез. 2023 р.). Київ : АртЕк, 2023. С. 3–7. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zahyst_suverenitetu_terytorialnoyi_cilisnosti_i_nacionalnoyi_bezpeky_yak_spilna_sprava_derzhavy_ta_u_krayinskogo_narodu_ch.1.pdf?utm_source=chatgpt.com

Голубець Богдан Богданович,

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

професор кафедри теорії, історії та філософії права Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

Дорошук Ніна Олександрівна

ІДЕОЛОГІЯ «РУССКОГО МИРА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Трансформація системи міжнародної безпеки на початку XXI століття поставила перед міжнародно-правовою наукою принципово нові виклики, пов'язані з появою гібридних форм агресії, які важко ідентифікувати та кваліфікувати в межах традиційних